

ISSN 2413-7189

ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМ. В. М. КОРЕЦЬКОГО
ІНСТИТУТ ЗАКОНОДАВЧИХ ПЕРЕДБАЧЕНЬ І ПРАВОВОЇ ЕКСПЕРТИЗИ
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ «МІЖНАРОДНА ЕКОЛОГІЧНА АКАДЕМІЯ»

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

науково-практичний журнал

Випуск 1

Видавничий дім
«Гельветика»
2026

ЗМІСТ

Грищенко О. П., Єфремова О. П. Кримінально-правова відповідальність за екологічні воєнні злочини.....	7
Данилюк Л. Р., Яремак З. В. Сучасний стан і перспективи розвитку довкілля права ЄС.....	14
Ємельяненко К. О., Ладиченко В. В., Яринко Б. В. До питання екологічної безпеки та правових засад екологічного контролю в Словачькій Республіці	19
Костицький В. В., Богун В. П. Стратегічна екологічна оцінка та оцінка впливу на довкілля як інструменти публічного екологічного управління.....	27
Сміх В. В. Взаємовплив екоциду та динаміки умисних убивств в Україні в умовах війни.....	35
Терецький В. І., Бернацький О. В. Екологічна безпека України: ключові виклики та визначальні чинники сучасності.....	41
Чурилова Т. М., Мотіна В. С. Групові позови як інструмент захисту екологічних прав: європейський досвід та перспективи для України.....	49
Шестаков В. О. Система та ієрархія органів державної влади, що здійснюють екологічну функцію: теоретико-правовий аналіз.....	55

УДК: 342.9:349.6(477)

DOI <https://doi.org/10.37687/2413-7189.2026.1.6>

Теремецький В. І.,

доктор юридичних наук, професор,
завідувач сектору проблем реалізації господарського законодавства
відділу проблем модернізації господарського права та законодавства
Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень
імені В. К. Макутова Національної академії наук України»
ORCID: 0000-0002-2667-5167

Бернацький О. В.,

кандидат юридичних наук, керівник юридичної фірми
«Адвокат і Закон»
ORCID: 0000-0003-3133-9034

ЕКОЛОГІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ: КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ ТА ВИЗНАЧАЛЬНІ ЧИННИКИ СУЧАСНОСТІ

ECOLOGICAL SAFETY OF UKRAINE: KEY CHALLENGES AND CRITICAL FACTORS OF MODERN ERA

У статті проведено комплексне дослідження екологічної безпеки України в умовах воєнного стану з урахуванням перспектив та концептуальних засад майбутнього післявоєнного відновлення. Встановлено, що в умовах воєнного стану екологічна безпека трансформується із галузевої складової екологічної політики у стратегічний елемент національної безпеки держави. Проаналізовано ключові внутрішні та зовнішні виклики, зокрема воєнний, кліматичний, ресурсний, нормативно-інституційний та науково-технологічні чинники, які формують комплексну систему сучасних екологічних ризиків. Обґрунтовано системний характер загроз, зумовлених руйнуванням об'єктів критичної інфраструктури, деградацією природних ресурсів, змінами клімату та недостатньою ефективністю державного екологічного контролю.

Охарактеризовано стан нормативно-правового забезпечення у сфері охорони довкілля та встановлено наявність проблем фрагментарного правового регулювання і недостатньої узгодженості нормативних актів. Доведено необхідність удосконалення механізмів фіксації та відшкодування екологічної шкоди, завданої внаслідок збройної агресії.

Обґрунтовано доцільність впровадження моделі «зеленого відновлення» як стратегічного напрямку післявоєнної реконструкції, що поєднує економічний розвиток із принципами сталості, кліматичної нейтральності та раціонального природокористування.

Наголошено на значенні євроінтеграційного курсу України як чинника модернізації екологічного законодавства та управлінських механізмів. Визначено роль науково-технологічного розвитку, цифровізації та систем екологічного моніторингу у підвищенні ефективності державної політики у сфері екологічної безпеки.

Акцентовано увагу на необхідності формування цілісної моделі адміністративно-правового забезпечення екологічної безпеки в умовах трансформаційних процесів. Підкреслено важливість поєднання правових, організаційних та цифрових інструментів управління довкіллям, а також посилення інституційної спроможності держави для ефективного реагування на сучасні екологічні виклики.

Ключові слова: екологічна безпека, екологічна політика, екологічний моніторинг, відшкодування екологічної шкоди, зелене відновлення, євроінтеграція, довкілля, природні ресурси.

The article presents a comprehensive study of Ukraine's environmental security under martial law, taking into account the prospects and conceptual foundations of future post-war recovery. It was established that, under martial law, environmental security is transformed from a sectoral component of environmental policy into a strategic element of the state's national security. The key internal and external challenges were analyzed, including military, climatic, resource-related, regulatory and institutional, as well as scientific and technological factors that together shape a comprehensive system of contemporary environmental risks. The systemic nature of threats caused by the destruction of critical infrastructure, degradation of natural resources, climate change, and the insufficient effectiveness of state environmental control was substantiated.

The state of regulatory and legal support in the field of environmental protection was assessed, and the existence of fragmented legal regulation and insufficient consistency among normative acts was identified. The necessity of improving the mechanisms for documenting and compensating for environmental damage caused by armed aggression was proved.

The expediency of introducing a "green recovery" model as a strategic direction of post-war reconstruction was substantiated, combining economic development with the principles of sustainability, climate neutrality, and rational use of natural resources.

Particular emphasis was placed on the importance of Ukraine's European integration course as a factor in the modernization of environmental legislation and governance mechanisms. The role of scientific and technological development, digitalization, and environmental monitoring systems in increasing the effectiveness of state policy in the field of environmental security was determined.

Attention was focused on the need to form an integral model of administrative and legal support for environmental security under conditions of transformational processes. The importance of combining legal, organizational, and digital instruments of environmental governance, as well as strengthening the institutional capacity of the state for an effective response to contemporary environmental challenges, was emphasized.

Key words: *environmental security, environmental policy, environmental monitoring, compensation for environmental damage, green recovery, European integration, environment, natural resources.*

На сучасному етапі розвитку української державності питання екологічної безпеки набувають особливої актуальності у зв'язку з комплексом внутрішніх і зовнішніх викликів, що безпосередньо впливають на стан довкілля та якість життя населення. Повномасштабна збройна агресія проти України, інтенсивна експлуатація природних ресурсів, наслідки техногенного навантаження, зміни клімату, деградація земель, забруднення водних ресурсів і атмосферного повітря зумовлюють формування нових екологічних ризиків, які мають системний та довгостроковий характер.

Особливої гостроти окреслені проблеми набувають в умовах воєнного стану, коли руйнування об'єктів критичної інфраструктури, промислових підприємств, енергетичних систем і гідротехнічних споруд спричиняють масштабні негативні наслідки для природних екосистем і здоров'я людини. За таких умов екологічна безпека перестає бути виключно галузевою категорією та трансформується у складову національної безпеки держави.

Водночас виклики екологічній безпеці не обмежуються суто наслідками бойових дій. Не менш вагомі ризики пов'язані з майбутнім етапом післявоєнної відбудови, який потребуватиме залучення значних матеріальних і природних ресурсів. Саме тому надзвичайно важливо, щоб реалізовані за рахунок компенсацій та міжнародної допомоги проекти були зорієнтовані на принципи сталого розвитку, захист довкілля та впровадження концепції «зеленого відновлення» країни. У цьому контексті екологічна безпека має розглядатися не лише як адміністративно-правова категорія, а як комплексний соціально-правовий феномен, що формується на перетині правових, економічних, екологічних і політичних чинників [1]. Адже забезпечення повного добробуту та вільного всебічного розвитку всіх членів суспільства є головною метою, що визначається законом раціонального природокористування [2, с. 476]. Так, експерти UWEC Work Group неодноразово наголошували, що період відновлення може виявитися навіть більш небезпечним для природи, ніж активна фаза війни, що зумовлено інтенсивним видобутком і використанням природних ресурсів для відбудови інфраструктури, міст і житлового фонду [3; 4].

Вважаємо, що правове регулювання та публічне управління у сфері охорони довкілля потребує

переосмислення з урахуванням новітніх загроз, євроінтеграційних зобов'язань України та необхідності післявоєнного відновлення територій. Недостатня узгодженість нормативно-правових актів, фрагментарність механізмів контролю та слабка інституційна спроможність органів публічної влади ускладнюють формування ефективної системи гарантування екологічної безпеки.

Сучасний етап розвитку України характеризується безпрецедентним поєднанням внутрішніх і зовнішніх викликів, які істотно впливають на стан довкілля та систему гарантування екологічної безпеки. Повномасштабна збройна агресія Російської Федерації проти України спричинила масштабне руйнування промислових підприємств, енергетичних об'єктів, транспортної інфраструктури, гідротехнічних споруд, що зумовило значне забруднення атмосферного повітря, ґрунтів і водних ресурсів. Пожежі на нафтобазах, руйнування складів з хімічними речовинами, пошкодження очисних споруд, мінування територій, підтоплення шахт та інші техногенні наслідки воєнних дій створюють довгострокові екологічні ризики, які виходять за межі локальних територій та мають транскордонний характер. Отже, воєнні дії на території держави завдали значної шкоди довкіллю, що є прямим порушенням норм екологічного права, зокрема принципу сталого розвитку та екологічної безпеки, закріплених у міжнародному та національному законодавстві [5, с. 43].

До внутрішніх викликів екологічній безпеці також належать: надмірна експлуатація природних ресурсів, зношеність виробничих фондів, недосконалість системи екологічного контролю, недостатній рівень екологічної культури населення та бізнесу. В умовах воєнного стану частина механізмів державного нагляду була обмежена або трансформована, що, з одного боку, сприяло підтримці економічної діяльності, але з іншого – зменшило ефективність контролю за дотриманням екологічних стандартів.

Окрему групу викликів екологічній безпеці становлять зовнішні чинники, пов'язані зі змінами клімату, глобальними екологічними кризами, транснаціональними забрудненнями та міжнародними зобов'язаннями України у сфері охорони довкілля. До вказаного слід додати, що зміна режиму опадів, посухи, паводки та інші кліматичні явища впливають на аграрний сектор, водний баланс тощо.

У поєднанні з воєнними руйнуваннями це формує комплексний багаторівневий ризик для екологічної стабільності держави.

Важливо наголосити, що в умовах воєнного стану екологічна безпека перестає бути виключно складовою екологічної політики та набуває ознак стратегічного елементу національної безпеки. Забруднення довкілля безпосередньо впливає на стан здоров'я населення, демографічну ситуацію, економічну спроможність держави, продовольчу та енергетичну безпеку. Отже, екологічна безпека інтегрується в загальну систему національної безпеки поряд із воєнною, економічною, інформаційною та іншими її складовими.

У контексті забезпечення екологічної безпеки як невід'ємної складової національної безпеки України слушною є думка О. І. Червякова [6, с. 478], який наголошує, що однією з її ключових особливостей виступає безперервна екологічна модернізація діяльності підприємств, установ, організацій та органів публічної влади. Інші вчені розглядають «екологічну модернізацію» як подолання негативних впливів на довкілля з боку індустріального суспільства шляхом трансформації останнього за допомогою новітніх технологій [7, с. 804].

Отже, екологічна модернізація виступає необхідною умовою зміцнення екологічної безпеки держави, оскільки передбачає системне впровадження інноваційних технологій та управлінських рішень, спрямованих на мінімізацію негативного впливу на довкілля. Її реалізація забезпечує поступову трансформацію суспільства на засадах сталого розвитку та інтеграцію екологічних пріоритетів у систему національної безпеки України.

Як зазначено вище, у сучасних умовах екологічна безпека в Україні формується під впливом комплексу взаємопов'язаних чинників, що мають як внутрішній, так і зовнішній характер. Їх систематизація та ґрунтовна характеристика дають можливість визначити ключові напрями державної політики у сфері охорони довкілля та забезпечення національної безпеки в умовах воєнного стану й трансформаційних процесів.

Враховуючи складні реалії сьогодення, повномасштабна збройна агресія та активні бойові дії є найбільш масштабними і системоутворюючими чинниками сучасності. Вони спричиняють руйнування промислових об'єктів, енергетичної та гідротехнічної інфраструктури, складів із небезпечними речовинами, що призводить до забруднення повітря, води та ґрунтів. Окрім прямих екологічних наслідків, війна формує довгострокові ризики – мінування територій, деградацію земель, втрату флори та фауни, а також транскордонне поширення забруднення.

Рибачек В. К. зауважує, що існує нагальна потреба у коригуванні Стратегії екологічної політики України на період до 2030 року (далі – Стратегія),

особливо в аспекті того, що стосується підвищення рівня екологічної безпеки в умовах воєнного стану і пропонують, зокрема, включити до переліку визначених у Стратегії першочергових проблем, питання, які негативно впливають на забезпечення екологічної безпеки та визначитися із заходами щодо їх усунення [8, с. 56]. Крім того, вчений вважає, що в умовах воєнного стану доцільним є розроблення та оновлення концептуальних нормативних документів, які б закріплювали комплекс диференційованих природоохоронних заходів, спрямованих на запобігання погіршенню стану довкілля в постраждалих регіонах [8, с. 59]. Особливої уваги потребують прифронтові території, де необхідно забезпечити системний екологічний моніторинг для подальшого використання отриманих даних у процесі відновлення та стабілізації природних екосистем.

Слід підтримати зазначену наукову позицію щодо необхідності коригування Стратегії з урахуванням реалій воєнного стану та новітніх екологічних загроз. Дійсно, сучасні виклики вимагають системного перегляду стратегічних пріоритетів, доповнення їх положеннями щодо мінімізації наслідків воєнних дій для довкілля та визначення чітких механізмів реагування на екологічні ризики.

Водночас вважаємо за доцільне запропонувати низку власних пропозицій. По-перше, необхідно передбачити у Стратегії окремий розділ, присвячений забезпеченню екологічної безпеки в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення, із визначенням конкретних індикаторів оцінки екологічної шкоди. По-друге, доцільним є створення єдиної державної системи воєнно-екологічного моніторингу, що забезпечить оперативний збір, аналіз і використання даних щодо стану довкілля, особливо на прифронтових і деокупованих територіях. По-третє, варто посилити координацію між органами публічної влади та міжнародними партнерами у сфері фіксації та документування екологічних збитків з метою подальшого відшкодування шкоди.

Крім того, важливо інтегрувати принципи «зеленого відновлення» до програм реконструкції інфраструктури, передбачивши обов'язкове застосування екологічних стандартів, енергоефективних технологій та механізмів стратегічної екологічної оцінки. На нашу думку, реалізація зазначених пропозицій сприятиме формуванню більш стійкої та адаптивної системи забезпечення екологічної безпеки України в сучасних умовах.

До вказаного слід додати, що наприкінці грудня 2025 року Міністерство економіки, довкілля та сільськогосподарства України розпочало підготовку змін до Стратегії державної екологічної політики України до 2030 року. Відповідно, за результатами першого засідання робочої групи з підготовки внесення змін до Стратегії державної екологічної політики України на період до 2030 року учасники

домовилися про подальшу спільну роботу над формуванням оновлених засад державної екологічної політики, які мають стати основою для зеленої трансформації економіки, сталого розвитку та екологічно безпечного відновлення України на європейському шляху [9].

У межах цього наукового дослідження особливої актуальності набуває питання післявоєнної відбудови, як чинник, що має прямий вплив на стан екологічної безпеки. Масштабне відновлення інфраструктури, промислових об'єктів і житлового фонду потребуватиме значних природних ресурсів – будівельних матеріалів, енергії, води, земельних ділянок. За відсутності належного стратегічного планування це може призвести до повторної екологічної деградації, посилення антропогенного навантаження та виснаження ресурсної бази. Вбачається, що період реконструкції може стати не менш небезпечним для довкілля, ніж активна фаза війни. Саме тому концепція «зеленого відновлення» повинна стати основою державної політики реконструкції, передбачаючи енергоефективність, використання відновлюваних джерел енергії, впровадження циркулярної економіки та дотримання європейських екологічних стандартів.

Слід відзначити, що «зелене відновлення», як концепція відновлення України, може мати як мінімум три моделі: амбітну, прагматичну та інерційну [8, с. 58–59]. У наукових працях учених-економістів можна знайти таку характеристику моделей «зеленого відновлення». Інерційна модель є прийнятною лише на початковому етапі війни, однак пов'язана з ризиками та не відповідає очікуванням держав – членів Європейського Союзу (далі – ЄС), тому не розглядається як стратегічна перспектива. Амбітна модель орієнтована на досягнення кліматично нейтральної економіки, зеленого зростання та сталого розвитку із чітко визначеними цілями й механізмами їх реалізації. Натомість прагматична модель використовує «зелені» інструменти для досягнення ширших цілей повоєнного відновлення, зокрема енергетичної незалежності та безпеки, навіть якщо екологічна складова не є центральною [10, с. 28].

Виходячи із зазначеної характеристики, вважаємо, що вибір моделі «зеленого відновлення» має стратегічне значення для повоєнного відновлення України та формування ефективної системи екологічної безпеки. На нашу думку, найбільш перспективною в контексті євроінтеграційного курсу держави видається амбітна модель, яка забезпечує системну трансформацію економіки на засадах кліматичної нейтральності та сталого розвитку, тоді як прагматична модель може виступати перехідним інструментом досягнення ключових безпекових і економічних цілей повоєнної відбудови.

Глобальні зміни клімату також є одним із визначальних чинників сучасності, що істотно

впливають на стан екологічної безпеки України. Їх проявами є підвищення середньорічних температур, зміна сезонного розподілу опадів, зростання частоти та інтенсивності посух, паводків, буревіїв, а також інших екстремальних погодних явищ. Такі процеси призводять до порушення природного балансу екосистем, деградації земель, зниження врожайності сільськогосподарських культур і втрати біорізноманіття.

Негативний вплив кліматичних змін особливо відчутний для аграрного сектору, який є стратегічно важливим для економіки України та забезпечення продовольчої безпеки. Зменшення водності річок, виснаження підземних вод, обміління водойм створюють додаткові ризики для водопостачання населення та функціонування промисловості. Лісові екосистеми потерпають від зростання кількості лісових пожеж, поширення шкідників і хвороб дерев, що посилює процеси деградації природних ландшафтів.

Крім того, кліматичний чинник має прямий вплив на стан здоров'я населення, спричиняючи поширення інфекційних захворювань, теплові стреси та загострення хронічних хвороб. У поєднанні з наслідками воєнних дій і техногенних аварій кліматичні зміни значно підсилюють екологічні ризики, створюючи комплексну загрозу для сталого розвитку та національної безпеки держави.

Таким чином, кліматичні зміни не лише формують самостійний комплекс загроз, а й загострюють уже наявні екологічні проблеми, пов'язані з антропогенним навантаженням на природні ресурси. У цьому контексті особливої уваги потребує ресурсний чинник, що безпосередньо впливає на здатність держави зберігати та відновлювати свій природний потенціал.

Надмірний видобуток корисних копалин, вирубка лісів, деградація земель і виснаження водних ресурсів зумовлюють зниження природного потенціалу держави. Неконтрольована або недостатньо врегульована господарська діяльність спричиняє ерозію земель, зниження їх родючості, спустошення окремих територій, порушення гідрологічного режиму річок і підземних вод, а також втрату флори та фауни. У довгостроковій перспективі це обмежує можливість сталого економічного розвитку та негативно впливає на якість життя населення.

Ілюстрацією вище зазначеного є сучасні наукові дослідження, в яких підкреслено небезпечні темпи деградації екосистем і виснаження природних ресурсів, зумовлені антропогенним впливом, зокрема інтенсивною вирубкою лісів, надмірним виловом водних біоресурсів і забрудненням довкілля. Учені акцентують увагу на їх комплексному, каскадному впливі, що проявляється у втраті біорізноманіття, загостренні проблеми дефіциту водних ресурсів та посиленні кліматичних змін [11, с. 101; 12, с. 77].

У період післявоєнної відбудови зазначений чинник набуває особливої гостроти, оскільки відновлення

інфраструктури, промисловості та житлового фонду потребуватиме значних обсягів природних ресурсів – будівельної сировини, деревини, води, енергетичних ресурсів. За відсутності належного екологічного планування та контролю існує ризик посилення ресурсного виснаження, що може ускладнити процеси відновлення екосистем і суперечити принципам сталого розвитку. Саме тому важливим завданням державної політики є поєднання економічних потреб відбудови з вимогами раціонального природокористування та збереження довкілля.

Реалізація такого збалансованого підходу неможлива без урахування стратегічного курсу держави на європейську інтеграцію, який визначає сучасні орієнтири екологічної політики та стандарти природокористування. Саме в цьому контексті особливого значення набуває адаптація національної системи охорони довкілля до європейських вимог.

Інтеграція України до європейського правового простору передбачає імплементацію екологічних стандартів ЄС, гармонізацію законодавства та впровадження сучасних механізмів екологічного контролю. Цей чинник є водночас викликом (через необхідність масштабних реформ) і можливістю для підвищення рівня екологічної безпеки.

У контексті євроінтеграційних процесів екологічна безпека виступає одним із ключових напрямів гармонізації національного законодавства з правом ЄС. Імплементація екологічних директив, запровадження сучасних процедур оцінки впливу на довкілля, стратегічної екологічної оцінки, удосконалення системи моніторингу та контролю сприяють формуванню нової моделі управління природними ресурсами. Водночас адаптація до європейських стандартів потребує не лише формального оновлення нормативної бази, а й підвищення інституційної спроможності органів публічної влади.

З цього приводу слушною є думка О. Гулак [13, с. 184], яка вважає, що у контексті євроінтеграційних процесів, задля забезпечення екологічної безпеки, необхідним є досягнення оптимального балансу між шкідливими для навколишнього середовища наслідками, що в будь-якому випадку виникають під впливом антропогенної діяльності, посиленої технічним розвитком суспільства, і потенційними можливостями природних ресурсів до самовідновлення. Водночас, зважаючи на сталий євроінтеграційний напрям розвитку України, державно-правовий досвід ЄС у сфері подолання екологічної кризи набуває значення стратегічного орієнтира та важливого інструменту для подальшого зміцнення й розвитку української державності.

На нашу думку, євроінтеграційний вектор розвитку України можна розглядати не лише як зовнішньополітичний пріоритет, а й як внутрішній механізм якісної трансформації системи публічного управління у сфері захисту довкілля. Використання кращих

практик, запозичених у країнах ЄС, повинно супроводжуватися формуванням національної моделі забезпечення екологічної безпеки, адаптованої до сучасних викликів, зокрема до умов воєнного стану та післявоєнної відбудови. Лише комплексне поєднання європейських стандартів, ефективного державного контролю, наукового обґрунтування управлінських рішень і відповідальності суб'єктів господарювання здатне забезпечити належний рівень екологічної безпеки та сталий розвиток держави.

Зі свого боку, оцінка стану нормативно-правового забезпечення екологічної безпеки свідчить про наявність значного масиву законодавчих актів, що регулюють питання охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічних прав громадян. В Україні ключове значення у сфері формування екологічної політики має вище зазначений Закон України «Про Основні засади (Стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року», затверджений у 2019 році [14], який визначає стратегічні орієнтири та інструменти реалізації державної екологічної політики. Цей нормативно-правовий акт закріплює принцип активної участі громадськості у процесах вироблення та впровадження екологічних рішень.

Також правову основу екологічної безпеки в Україні складають: Конституція України (статті 50, 66), яка закріплює право на безпечне довкілля та обов'язок не заподіювати шкоду природі [15]; Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» – основоположний нормативний акт у сфері екологічного права України, який визначає принципи, завдання, обов'язки держави, громадян і підприємств щодо охорони довкілля [16]; Закон України «Про оцінку впливу на довкілля», котрий встановлює правові та організаційні засади оцінки впливу на довкілля в Україні, регулює процедури оцінки і сприяє реалізації принципів сталого розвитку та екологічної безпеки [17].

Водночас серйозною проблемою залишається невідповідність між нормативним закріпленням екологічних стандартів і реальними механізмами їх практичної реалізації. Зокрема, процедура оцінки впливу на довкілля нерідко має формальний характер, а результати громадських слухань не завжди враховуються під час ухвалення управлінських рішень. Окремі положення природоохоронного законодавства потребують оновлення з урахуванням сучасних викликів, пов'язаних із воєнним станом, знищенням об'єктів критичної інфраструктури, забрудненням ґрунтів і водних ресурсів. Відсутність спеціального комплексного нормативно-правового акта, який би системно врегулював питання фіксації, оцінки та відшкодування екологічної шкоди, завданої внаслідок збройної агресії, ускладнює процес притягнення винних до відповідальності та стягнення збитків.

Крім того, нормативне забезпечення екологічної безпеки потребує більшої системності у частині розмежування компетенції органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Практика свідчить про наявність колізій між підзаконними нормативно-правовими актами, а також нестачу чітких процедур координації дій між контролюючими органами. Недостатній рівень цифровізації екологічного моніторингу, обмежений доступ до повної та достовірної екологічної інформації, а також слабкість інституційного забезпечення екологічного контролю знижують ефективність правозастосування. У зв'язку з цим актуальним завданням є кодифікація екологічного законодавства, посилення інституційної спроможності контролюючих органів та запровадження сучасних механізмів екологічного нагляду відповідно до європейських стандартів, що заслуговує на проведення окремого наукового дослідження.

Науково-технологічний розвиток також є одним із визначальних чинників забезпечення екологічної безпеки держави в умовах сучасних глобальних викликів. Саме рівень розвитку науки, інновацій та технологій визначає спроможність держави ефективно реагувати на екологічні загрози, мінімізувати негативний антропогенний вплив на довкілля та впроваджувати принципи сталого розвитку в усі сфери суспільного життя. Впровадження сучасних екологічних технологій – енергоефективного виробництва, відновлюваних джерел енергії, безвідходних або маловідходних технологічних процесів, систем очищення викидів і стічних вод – сприяє зниженню рівня забруднення навколишнього природного середовища та раціональному використанню природних ресурсів.

Важливу роль відіграє розвиток систем екологічного моніторингу, що базуються на цифрових інструментах, автоматизованих станціях спостереження, геоінформаційних системах і супутникових технологіях. Такі інструменти забезпечують оперативне отримання достовірної інформації про стан атмосферного повітря, водних об'єктів, ґрунтів і лісових екосистем, що дозволяє своєчасно виявляти загрози та приймати управлінські рішення на основі об'єктивних даних. Цифровізація органів публічного управління у сфері екології також сприяє підвищенню прозорості діяльності органів влади та розширенню можливостей громадського контролю. Сьогодні Україна динамічно реалізує курс на цифрову трансформацію органів публічного управління, демонструючи при цьому вагомий та помітний результат: за шість років, з 2018 р. по 2024 р., країна зі 102 місця у рейтингу Online Services Index, що розробляється ООН, перемістилася на 5 місце [18].

Н. Р. Малишева і О. М. Вінник [19, с. 244] доводять, що сфера екологічного моніторингу є однією з ключових галузей екологічних відносин, у якій цифровізація здатна спричинити справді трансформаційні,

навіть революційні зміни. До вказаного слід додати, що впровадження цифрових технологій у систему екологічного моніторингу забезпечує оперативність збору та обробки даних, підвищує їх точність і достовірність, а також створює передумови для своєчасного реагування на реальні та потенційні екологічні загрози. Використання автоматизованих інформаційних систем, геоінформаційних платформ, дистанційного зондування Землі та відкритих електронних реєстрів сприяє формуванню прозорості та інтегрованої системи управління довкіллям, що відповідає сучасним вимогам екологічної безпеки.

Водночас недостатній рівень інноваційного розвитку, обмежене фінансування наукових досліджень, застаріла матеріально-технічна база підприємств і повільне впровадження екологічно безпечних технологій суттєво уповільнюють процес екологічної модернізації. В умовах післявоєнної відбудови України цей чинник набуває особливої актуальності, оскільки саме інноваційні рішення повинні стати основою для формування екологічно орієнтованої моделі економічного розвитку. Отже, активізація науково-технологічного потенціалу держави, підтримка «зелених» інновацій та інтеграція до європейського дослідницького простору вбачаються необхідними передумовами підвищення рівня екологічної безпеки та забезпечення довгострокової стійкості національної економіки.

На підставі проведеного дослідження можна сформулювати такі **висновки**.

Встановлено, що екологічна безпека України в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення набуває системного характеру та трансформується із галузевої складової екологічної політики у стратегічний елемент національної безпеки держави. Воєнні дії, руйнування об'єктів критичної інфраструктури, техногенні аварії та транскордонне забруднення формують довгострокові екологічні ризики, які безпосередньо впливають на стан здоров'я населення, економічну стабільність і соціальний розвиток.

Обґрунтовано, що сучасні виклики екологічній безпеці мають комплексний характер і зумовлені взаємодією воєнного, кліматичного, ресурсного, нормативно-інституційного та науково-технологічного чинників. Зміни клімату, деградація земель, виснаження природних ресурсів і недостатня ефективність екологічного контролю посилюють наслідки воєнного впливу та створюють багаторівневу загрозу сталому розвитку держави.

Доведено, що період післявоєнної відбудови може стати як додатковим ризиком для довкілля, так і можливістю для переходу до нової моделі розвитку на засадах «зеленого відновлення». Вибір моделі відбудови має стратегічне значення для формування ефективної системи екологічної безпеки. Найбільш перспективною в контексті євроінтеграційного

курсу України визначено амбітну модель «зеленого відновлення», орієнтовану на кліматичну нейтральність, енергоефективність і впровадження принципів циркулярної економіки.

Проаналізовано стан нормативно-правового забезпечення у сфері екологічної безпеки та встановлено, що, попри наявність розгалуженої законодавчої бази, зберігаються проблеми фрагментарності правового регулювання, недостатньої узгодженості нормативних актів і слабкої інституційної спроможності органів публічної влади. Особливої уваги потребує вдосконалення механізмів фіксації та відшкодування екологічної шкоди, завданої внаслідок збройної агресії, а також посилення координації між національними суб'єктами владних повноважень у сфері екології та міжнародними партнерами.

Наголошено, що євроінтеграційний вектор розвитку України виступає не лише зовнішньополітичним пріоритетом, а й внутрішнім чинником модернізації системи публічного управління у сфері охорони довкілля. Імплементация європейських екологічних

стандартів, удосконалення процедур оцінки впливу на довкілля, розвиток стратегічної екологічної оцінки та підвищення інституційної спроможності органів публічної влади є ключовими умовами підвищення рівня екологічної безпеки.

Визначено, що науково-технологічний чинник є важливою передумовою екологічної модернізації держави. Розвиток цифрових систем моніторингу, впровадження інноваційних екологічних технологій, підтримка «зелених» інновацій та інтеграція до європейського дослідницького простору створюють підґрунтя для формування сучасної, ефективної та прозорої системи управління довкіллям.

Перспективним напрямом подальших наукових досліджень є розроблення концептуальної моделі адміністративно-правового механізму забезпечення екологічної безпеки України з урахуванням умов воєнного стану, післявоєнного відновлення та реалізації євроінтеграційних зобов'язань держави, а також обґрунтування інструментів інтеграції принципів «зеленого відновлення» у практику публічного управління.

Список використаних джерел:

1. Teremetskiy V., Popovych T., Poliakov Ye., Shchurat T., Terletsii A., Sidliar V. Sustainable Development: a Methodology for Combining Law, Economy, Ecology and Politics. *International Journal of Ecosystems and Ecology Science*. 2025. Vol. 15, No. 4. P. 97–102. DOI: <https://doi.org/10.31407/ijees15.412>
2. Teremetskiy V., Popovych T., Matviichuk A., Tokunova A., Syvytskyi V., Chudyk N. Sustainable Development Goal Six: The right to water vs. public policy. *Lex Humana*. 2023. Vol. 15, No. 4. P. 458–475. URL: <https://seer.ucp.br/seer/index.php/LexHumana/article/view/2822>
3. Овчинников О. Екологічні наслідки війни в Україні. Огляд за грудень 2024 – січень 2025. Ukraine War Environmental Consequences Working Group : сайт. 07.02.2025. URL: <https://uwecworkgroup.info/uk/environmental-consequences-of-the-war-in-ukraine-december-2024-january-2025-review/>
4. Василюк О. Основні проблеми для природи можуть початися після закінчення війни: інтерв'ю. Ukraine War Environmental Consequences Working Group: сайт. 16.06.2022. URL: <https://uwecworkgroup.info/uk/natures-biggest-challenges-could-begin-after-the-wars-end/>
5. Сокол М. В., Богданова А. О. Забезпечення екологічної безпеки в Україні в умовах воєнного стану. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2025. Т. 36 (75), № 1. С. 42–47. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.1/07>
6. Червяков О. І. Сутність та особливості забезпечення екологічної безпеки як складової національної безпеки України. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2024. Т. 32, № 2. С. 475–482. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2024.2.35>
7. Bezpalova O., Onopriienko S., Tarasov S., Zavalna Z., Starynskiy M. State environmental security in national and globalization aspects. *Journal of Security and Sustainability*. Issues. 2020. Vol. 9, № 3. P. 797–806. DOI: [https://doi.org/10.9770/JSSI.2020.9.3\(6\)](https://doi.org/10.9770/JSSI.2020.9.3(6))
8. Рибачек В. К. Безпека та охорона довкілля в Україні в умовах військового стану. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2025. С. 55–61. URL: https://www.newroute.org.ua/wp-content/uploads/sgv_56.pdf#page=52
9. Відділ зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації. Розпочато підготовку змін до Стратегії державної екологічної політики України до 2030 року. Міністерство економіки, довкілля та сільського господарства України : офіц. сайт. 19.12.2025. URL: <https://me.gov.ua/News/Detail/73f82b94-2e4a-49f0-b8db-47ae81d93bec?lang=ukUA&title=StrategiaEkologichnoiPolitiki&isSpecial=true>
10. Котковський В. С., Москаленко В. Г., Дробчак А. Л. «Зелене» відновлення як шлях післявоєнної відбудови України. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. 2023. № 7–8 (308–309). С. 26–33. DOI: <https://doi.org/10.32680/2409-9260-2023-7-8-308-309-26-33>
11. Кизим М. О., Хаустова В. С., Шпілевський В. В., Шпілевський О. В. Обґрунтування перспективних напрямів розвитку циркулярної економіки в Україні. *Проблеми економіки*. 2023. № 3. С. 101–111. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-0712-2023-3-101-111>
12. Люк Н., Костенко І., Бідолах Д. Вплив антропогенної діяльності на природні ресурси: пошук стійких моделей розвитку. *Biota. Human. Technology*. 2024. № 2. С. 77–88. DOI: <https://doi.org/10.58407/bht.2.24.7>
13. Гулак О. В. До питання забезпечення екологічної безпеки в сучасних соціально-економічних умовах. *Порівняльно-аналітичне право*. 2016. № 1. С. 182–185. URL: http://www.pap.in.ua/1_2016/54.pdf
14. Закон України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року». від 28 лютого 2019 року № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19#Text>

15. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
16. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>
17. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017 № 2059-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2059-19#Text>
18. Кінша Д. Україна посідає 5 місце у світі за розвитком цифрових держпослуг. Суспільне : новини. 20.09.2024. URL: <https://susilne.media/840493-ukraina-posila-5-misce-u-sviti-za-rozvitkom-cifrovih-derzposlug>
19. Малишева Н. Р., Вінник О. М. Екологія, економіка, цифровізація: правові проблеми взаємодії. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2022. Т. 29, № 2. С. 238–260. DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0909-2022-29-2-238>

Дата першого надходження статті до видання: 17.03.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 22.04.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 21.05.2026

Стаття поширюється на умовах
ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Наукове видання

ЕКОЛОГІЧНЕ ПРАВО

науково-практичний журнал

Випуск 1

Журнал видається за сприянням:

*Національної академії правових наук України,
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
Інституту права Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Асоціації українських правників*

Дата розміщення онлайн – 21.05.2026.

Дата друку – 26.05.2026.

Формат 64x84/8. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсет. Цифровий друк. Ум. друк. арк. 7,67.

Замов. № 0526/487. Наклад 300 прим.

Видавництво і друкарня – Видавничий дім «Гельветика»

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1

Телефон +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

Е-mail: mailbox@helvetica.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи

ДК № 7623 від 22.06.2022 р.